

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

(повне найменування закладу вищої освіти)

(назва інституту/факультету)

Кафедра ___ Географії України та регіоналістики

(назва кафедри)

СИЛАБУС

навчальної дисципліни

Історія географії в Україні

(вказіть назву навчальної дисципліни (іноземною, якщо дисципліна викладається іноземною мовою))

вибіркова

(вказати: обов'язкова)

Освітньо-професійна програма - Географія _____

(назва програми)

Спеціальність - 106 Географія _____

(вказати: код, назва)

Галузь знань - 10 Природничі науки _____

(вказати: шифр, назва)

Рівень вищої освіти - перший (бакалаврський) _____

(вказати: перший (бакалаврський)/другий (магістерський)/третій (освітньо-науковий))

___ Географічний факультет _____

(назва факультету/інституту, на якому здійснюється підготовка фахівців за вказаною освітньо-професійною програмою)

Мова навчання ___ українська _____

(вказати: на яких мовах читається дисципліна)

Розробник: ___ д.геогр.н., професор, завідувач кафедри Джаман В.О.

(вказати авторів (викладач (ів)), їхні посади, наукові ступені, вчені звання)

Зміст

1. Загальна інформація.
2. Анотація до курсу.
3. Мета і завдання курсу.
4. Пререквізити.
5. Результати навчання (компетентності).
6. Опис навчальної дисципліни.
7. Система контролю і оцінювання курсу.
8. Рекомендована література.

1. Загальна інформація.

Назва дисципліни	Історія географії в Україні
Викладач	1) доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри Джаман Василь Олексійович;
Контактні телефони	1) 0958758881
e-mail	1) vasyl_dzhaman@ukr.net 2) v.dzhaman@chnu.edu.ua
Формат дисципліни	семестровий (3 семестр)
Обсяг дисципліни	3 кредити / 90 годин (Географія)
Посилання на сайт дистанційного навчання	
Консультації	1) Джаман В.О.: вівторок 14.30 – 15.30.

2. Анотація до курсу.

Навчальна дисципліна «Історія географії в Україні» належить до переліку вибіркових навчальних дисциплін за освітнім рівнем «бакалавр», що пропонується в рамках циклу загальної підготовки здобувачів першого рівня вищої освіти на другому році навчання. Вона забезпечує формування у студентів професійно-орієнтованої компетентності системного географічного і регіонального дослідження проблем розвитку географічної науки в Україні та спрямована на засвоєння теоретичних і практичних знань про особливості природних умов і ресурсів своєї Батьківщини, територіальної організації продуктивних сил і суспільства загалом, раціонального використання природних ресурсів і охорони оточуючого середовища, взаємодії природи і суспільства в системі «Природа – Людина – Господарство», вдосконалення вмінь та навичок регіональних досліджень набутих під час вивчення дотичних дисциплін.

3. Мета і завдання курсу.

Метою дисципліни «Історія географії в Україні» є вивчення процесу формування та сучасного стану географічної науки в Україні, її наукового потенціалу, обґрунтування ролі персоналій, їхнього наукового доробку, проблем і перспектив цієї галузі знань.

Основні *завдання* вивчення дисципліни:

- висвітлити історію української географічної науки від найдавніших часів до наших днів;
- проаналізувати розвиток географічних знань на тлі складних процесів формування української державності, заселення та освоєння українських земель, їх господарського розвитку;
- уточнити періодизацію та проблеми становлення української географії в різні історичні епохи – в умовах царської Росії, політики українізації 20-х років ХХ століття, комуністичного тоталітаризму;
- охарактеризувати розвиток наукових та освітніх географічних напрямів і шкіл в Чернівецькому університеті;
- виявити основні проблеми української географії та шляхи їх подолання;
- розглянути становлення і основні напрями наукової діяльності Українського географічного товариства та Чернівецького відділу географічного товариства.

4. Пререквізити.

Навчальна дисципліна «Історія географії в Україні» вивчається у третьому семестрі. Основою для вивчення дисципліни є предмети «Актуальні питання історії та культури України» і «Методика галузевих експедиційних регіональних досліджень», які вивчаються у першому семестрі.

5. Результати навчання (компетентності).

У результаті вивчення курсу студенти повинні

Знати: знати і розуміти предметну область та професійну діяльність;

- географічні відомості про українські землі в стародавні часи;
- географічні відомості про українські землі в часи Київської Русі;
- про географію України у середньовічний період;
- становлення географічної науки в Україні;
- розвиток географічної науки в Україні в новітні часи;
- організаційну структуру української географії;
- розвиток галузевих географічних досліджень;
- розвиток комплексних географічних досліджень;
- сучасні проблеми української географії;
- провідних науковців-географів і основні результати їхньої діяльності;
- географічні напрями і школи в Чернівецькому університеті;
- головні закономірності глобальних проблем сучасності, глобалізації, глобалістики та їх вплив на розвиток географічної науки;
- роз'яснювати сутність, чинники, класифікацію, закономірності розвитку природничо-суспільно-просторових процесів;
- розуміти функції, принципи і методи управління регіональним розвитком.

Вміти: бачити і розуміти та оцінювати події та явища;

- аналізувати розвиток географічних знань на тлі складних процесів формування української державності, заселення та освоєння українських земель, їх господарського розвитку;
- виділяти періоди та аналізувати проблеми становлення української географії в різні історичні епохи – в умовах царської Росії, політики українізації 20-х років ХХ століття, комуністичного тоталітаризму;
- аналізувати географічні наукові школи основних центрів розвитку географічної науки і освіти в Україні;

- охарактеризувати основні наукові здобутки географів Чернівецького університету;
- використовувати сучасні наукові здобутки географічної науки для отримання нових наукових результатів у галузі географії, впроваджувати інноваційну діяльність;
- виявляти актуальні напрями досліджень територіальної організації суспільства, досліджувати територіальну організацію суспільства на різних ієрархічних рівнях його життєдіяльності;
- аналізувати потенціал територій щодо здійснення того чи іншого виду господарської діяльності;
- дотримуватися морально-етичних аспектів досліджень, академічної доброчесності, професійного кодексу поведінки.

Універсальні компетенції. Здатність застосовувати базові знання фундаментальних наук в обсязі, необхідному для засвоєння програмного матеріалу курсу, розуміння і дослідження процесів розвитку географічної думки і науки в Україні. Здатність навчатися та самонавчатися, бути сучасно освіченим, усвідомлювати можливість навчатися впродовж життя. Працювати самостійно, розробляти стратегії та керувати часом. Здатність скеровувати зусилля, поєднуючи результати різних досліджень та аналізу, представляти результат вчасно. Здатність бути критичним та самокритичним. Вміти реально оцінювати власні можливості, результати та шляхи їх досягнення при розробці проектів та вирішенні завдань. Здійснювати критичне осмислення регіональних проблем. Здатність знаходити, обробляти та аналізувати інформацію з різних джерел. Навички використання сучасних інформаційних технологій, картографічних та статистичних джерел інформації. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні. Знання стандартів необхідних для наукового дослідження та публікування, включаючи критичну обізнаність та академічну доброчесність. Прагнення до забезпечення збалансованого розвитку суспільства та прагнення до збереження навколишнього середовища. Уміння мотивувати людей і

досягати спільних цілей. Здатність виступати з усними повідомленнями, ставити запитання, дискутувати, працювати в команді, вести ділове спілкування в усній або в письмовій формі. Сприяти та пропагувати принципи охорони навколишнього середовища, збереження та раціонального використання природних умов та ресурсів. Здатність продовжити навчання з високим ступенем автономії.

Ключові компетенції. Розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку та взаємодії природи і суспільства й уміння їх використовувати у професійній, соціальній, педагогічній діяльності. Здатність використовувати професійні знання з географії у мультидисциплінарних контекстах вивчення територій. Здатність використовувати теоретичні знання і практичні навички системного аналізу, географічного моделювання та прогнозування трансформації територіальної організації та регіонального розвитку.

Здатності працювати з проектами регіонального розвитку з використанням системного підходу; демонструвати знання і розуміння наукових фактів, концепцій та теорій географічної глобалістики; застосовувати літературні, картографічні та статистичні методи; демонструвати творчий та інноваційний потенціал; розуміти і враховувати соціальні, екологічні, економічні міркування.

6. Опис навчальної дисципліни

6.1. Загальна інформація

Назва навчальної дисципліни - Історія географії в Україні												
Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість			Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	змістових модулів	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна	2	3	3	90	2	15	30	-	-	45	-	іспит

6.2. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
								денна форма навчання						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі						
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13		
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 1. Становлення географічної науки в Україні.													
Тема 1. Вступ. Предмет, метод і завдання дисципліни. Географічні відомості про Українські землі в стародавні часи.							6	1	2				3	
Тема 2. Географічні відомості про українські землі в часи Київської Русі.							6	1	2				3	
Тема 3. Географія в Україні в середньовічний період.							6	1	2				3	
Тема 4. Становлення географічної науки в Україні.							6	1	2				3	
Тема 5. Географія в Україні в новітні часи.							6	1	2				3	
Тема 6. Становлення географії в українській							6	1	2				3	

державі.												
Тема 7. Розвиток української географії в 20-ті роки ХХ століття.							6	1	2			3
Разом за ЗМ 1							42	7	14			21
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 2. Розвиток географічної науки в Українській державі та в Чернівецькому університеті.											
Тема 8. Географічні дослідження в 30-их роках ХХ століття.							6	1	2			3
Тема 9. Галузеві і комплексні фізико-географічні дослідження.							6	1	2			3
Тема 10. Аналітичні та комплексні економіко-географічні дослідження.							6	1	2			3
Тема 11. Розвиток геодезичних і картографічних досліджень. Відродження природоохоронних та історико-географічних досліджень.							6	1	2			3
Тема 12. До питання про розвиток географічної думки в Чернівецькому університеті. Розвиток наукових та освітніх географічних напрямів і шкіл в ЧНУ ім. Ю. Федьковича.							6	1	2			3
Тема 13. Діяльність Українського географічного товариства.							6	1	2			3
Тема 14. Сучасні проблеми української географії. Головні завдання географії на сучасному етапі. Природничо-географічні та суспільно-географічні дослідження.							6	1	2			3
Тема 15. Сучасні еколого-географічні проблеми. Картографічне забезпечення географічних досліджень. Методологія і методи сучасних географічних досліджень.							6	1	2			3
Разом за ЗМ 2							48	8	16			24

Усього годин							90	15	30			45
---------------------	--	--	--	--	--	--	----	----	----	--	--	----

6.3. Теми практичних (семінарських) занять

№	Назва теми
1	Наукові засади дослідження історії становлення і розвитку географічної думки і науки в Україні.
2	Розвиток географічної науки в Україні. Формування напрямів географічних досліджень.
3	Етапність розвитку географічної науки в Україні. Часові аспекти аналізу географічного наукового потенціалу України.
4.	Територіальні аспекти аналізу сучасної географічної науки в Україні. Організаційна структура української географії.
5	Наукова діяльність Українського географічного товариства.
6	Провідні науковці-географи України, їхній вклад у розвиток географічної науки.
7	Сучасні проблеми української географії.
8	Розвиток наукових та освітніх географічних напрямів і шкіл в Чернівецькому університеті.

6.4. Теми самостійної роботи:

1. Античні географічні відомості про територію України.
2. Географічні відомості про давньоукраїнські землі.
3. Середньовічні джерела про українські землі.
4. Географічні відомості про Україну в часи Козацької держави.
5. Початки систематичного географічного вивчення України.
6. Господарський і культурний розвиток та географічні дослідження в Україні.
7. Формування напрямів географічних досліджень в Україні.
8. Галузева диференціація природничо-географічних досліджень.
9. Комплексні і галузеві економіко-географічні дослідження.
10. Топографо-геодезичні роботи і розвиток картографії.
11. Академік С. Рудницький – фундатор української географії.
12. Академік П. Тутковський – організатор української фізико-географічної науки.

7. Система оцінювання курсу.

7.1. Методи контролю.

Контроль знань студентів ґрунтується на здійсненні поточного і підсумкового контролю при застосуванні таких способів діагностики, як практичні (семінарські) і самостійні роботи, тестування, індивідуальні завдання, письмове і усне опитування. Поточний контроль здійснюється під

час проведення практичних та інших видів занять, самостійної роботи і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Модульний контроль проводиться у вигляді письмового фронтального опитування.

Форма підсумкового контролю – іспит, що полягає в оцінюванні засвоєння студентом навчального матеріалу на підставі відповідей на підсумковому модулі, результатів виконання ним певних видів робіт.

Методами контролю є : усний контроль, письмовий, тестовий, графічний при застосуванні індивідуальної та фронтальної перевірки знань, умінь і навичок студентів.

1. Контроль засвоєння лекційного і самостійного опрацьованого теоретичного матеріалу здійснюється на основі модульного (письмового) фронтального опитування, в тому числі – тестування.
2. Контроль засвоєння знань та набуття умінь і навичок при виконанні практичних робіт здійснюється шляхом їх поточної перевірки.
3. Контроль виконання індивідуальних завдань здійснюється за бажанням студентів, як додаткових (необов'язкових для виконання всіма студентами) науково-дослідницьких завдань шляхом оцінювання виконаних рефератів та усного індивідуального захисту результатів дослідження.

7.2. Розподіл балів, які отримують студенти.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни (до 100 балів) є сумою оцінок компетентностей (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності, за виконані ІНДЗ та контрольний модуль (іспит). Максимальна кількість балів, яку може отримати студент до іспиту у сумі становить 60 балів. Інші 40 балів відводиться на підсумковий модуль (іспит). Додатково студент може отримати до 10 балів за виконання ІНДЗ. Підсумкова оцінка виставляється за сумою всіх отриманих балів згідно шкали оцінювання. При цьому в екзаменаційній відомості зазначається сумарна кількість набраних балів, оцінка за шкалою ECTS і оцінка за національною шкалою.

Поточне опитування, тестування та самостійна робота													Іспит	Сума
Змістовний модуль 1					Змістовний модуль 2									
T1,2	T3,4	T5,6	T7	сума	T8	T9,10	T11	T12	T13	T14	T15	сума		
6	8	8	8	30	4	6	4	4	4	4	4	30	40	100

7.3. Шкала оцінювання.

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Відмінно (зараховано)	A (90-100)	відмінно
Добре (зараховано)	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
Задовільно (зараховано)	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
Незадовільно (не зараховано)	FX (35-49)	(незадовільно) з можливістю повторного складання
	F (1-34)	(незадовільно) з обов'язковим повторним курсом

8. Рекомендована література:

8.1. Основна література:

1. Жупанський Я.І. Історія географії в Україні: Посібник. Видання друге, доповнене. – К., 2006. -275 с.
2. Жупанський Я.І. Географічні відомості і географія в Україні в давні часи. – Чернівці, 1992.
3. Жупанський Я. Географія в Україні в нові часи. – Чернівці, 1993.
4. Олійник Я., Краснопольська Н. Географічна наука в Україні: становлення і розвиток. – К.: Ніка-Центр, 2007. – 148 с.

5. **Джаман В.О.** Українська географія – складова частина географічної науки (до виходу у світ книги: Я.І. Жупанський. Історія географії в Україні. – Львів: Світ, 1997. – 264 с.) // Історія української географії: Всеукраїнський часопис. – Тернопіль, 2000. – Вип. 1. – С. 108-111.
6. Жупанський Я.І., **Джаман В.О.** Головні етапи картографування західноукраїнських земель (до початку ХХ ст.) // Історія української географії. – Тернопіль, 2000. – Вип. 2. – С.88-93.
7. **Джаман В.**, Жупанський Я., Кілінська К., Руденко В. До питання про розвиток географічної думки в Чернівецькому національному університеті // Історія української географії. – Тернопіль, 2002. –Вип. 5. – С . 15-16.
8. **Джаман В.О.** Я.І. Жупанський та історія географії в Україні. // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип. 460: Географія. – Чернівці: ЧНУ, 2009. – С. 7-11.
9. **Джаман В.О.**, Круль В.П. Форум історико-географів та істориків географії в Чернівцях. // Історія української географії. – Тернопіль, 2009. – Вип. 20. – С. 133-134.
10. **Джаман В.О.** Кафедри географії України та регіоналістики ЧНУ – 25 років: історія становлення, досягнення, перспективи. // Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика. Мат міжнар наук-практ конф. – Чернівці: ВД «Родовід», 2014. – С. 13-15.

8.2. Додаткова література:

1. Геренчук К., Скварчевська Л. До історії розвитку фізико-географічних наук у Львівському університеті. // Фізична географія та геоморфологія. – Вип. 16. – К., 1976.
2. Жупанський Я.І. Стародавня картографічна інформація про Україну. // УГЖ. – 1993. - № 1.
3. Жупанський Я.І. Становлення економіко-географічних досліджень в Україні (XIX – початок ХХ ст.). // УГЖ. -1994. № 1-2.

4. Жупанський Я.І. Прикладний характер географії в роки Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років. // УГЖ. – 1995. - № 1-2.
5. Жупанський Я. Головні початкові етапи розвитку української економічної географії. // Економічна та соціальна географія. – 1995. – Вип. 46.
6. Кожуріна М., Курилюк М. Розвиток географічної науки в Чернівецькому університеті. // Фізична географія та геоморфологія. – Вип. 16. – К., 1976.
7. Маринич О. Структура географічної науки та її сучасний стан в Україні. // УГЖ. – 1993. - № 1.
8. Шаблій О., Вістак О. Історико-географічне джерелознавство. //Історія української географії. – Тернопіль, 2000. – Вип. 2. – С. 7-12.

8.3. Інформаційні ресурси:

1. Історія української географії.
2. Український географічний журнал.
3. Вісник геодезії та картографії.
4. Итоги науки и техники. – М.: ВИНТИ.
5. <http://www.ginews.co.uk>
6. <http://www.gisa.org.ua>
7. <http://www.ecomm.kiev.ua>
8. <http://www.kmc-geo.kiev.ua>

Розробник:

д.геогр.н., професор, зав.кафедри Джаман В.О.